

قصه گویی

چگونه از داستان برای کمک به کودکان
در رفع مشکلات زندگی بهره ببریم

دکتر آر تور روشن

مترجمان

بهزاد یزدانی

مزگان عمادی

تهران - ۱۳۹۱

سرشناسه: روشن، آرتور Rowshan Arthur

عنوان و پدیدآور: قصه‌گویی: چگونه از داستان برای کمک به کودکان در رفع مشکلات زندگی بهره ببریم / آرتور روشن؛ مترجمان بهزاد یزدانی؛ مژگان عمادی.

مشخصات نشر: تهران: جوانه رشد: ۱۳۹۱. مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص: جدول

شابک: ۹۶۴.۷۴۷۵.۵۹۶۴ یادداشت: فپا.

یادداشت: ...Telling tales: how to use stories to help children

یادداشت: کتابنامه یادداشت: ص ۲۱۵، ۲۱۱

عنوان دیگر: چگونه از داستان برای کمک به کودکان در رفع مشکلات زندگی بهره ببریم

موضوع: قصه‌گویی - جنبه‌های روانشناسی. موضوع: کودکان روانشناسی. موضوع: داستانهای کودکان.

شناسه افزوده: یزدانی، بهزاد. ۱۳۴۳. مترجم شناسه افزوده: عمادی، مژگان مترجم

رده‌بندی کنگره: ۹۱۳۸۵ ر ۶ ق ۱۲۳۱ BF رده‌بندی دیویی: ۶۴۹/۵۸ شماره کتابخانه ملی: ۸۵۲۱۶۲۰ م

قصه گویی

چگونه از داستان برای کمک به کودکان در رفع مشکلات زندگی بهره ببریم

نویسنده: دکتر آرتور روشن

مترجمان: بهزاد یزدانی - مرکان عمادی

چاپ اول: ۱۳۸۵ - چاپ دوم: بهار ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: آراین

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژندارمری، بین خیابان دانشگاه و خیابان ابوریحان، شماره ۴۱.

تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه: خیابان انقلاب، روبروی در اصلی دانشگاه تهران، شماره ۱۲۳۲، تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶ - دورنگار: ۶۶۴۹۷۱۸۱

تهران - ۱۳۹۱

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

فهرست

۱۰	.....	سیاسگزاری
۱۱	.....	پیشگفتار
۱۳	.....	دیباچه
۱۵	.....	مقدمه
۱۵	.....	پسر یک قصه‌گو
۱۸	.....	ساختار این کتاب
۲۰	.....	هشدار
۲۱	.....	بخش اول: کودکان و قصه‌گویی
۲۳	.....	فصل اول. تربیت کودک
۲۳	.....	سرشت انسان
۲۴	.....	تاریخچه کوتاهی از شیوه‌های پرورش فرزند
۲۹	.....	تربیت کودک در زمانه ما

- ۳۰ ..... پدر و مادر به مثابه باغبان
- ۳۳ ..... اعتماد به نفس کودکان
- ۳۳ ..... اعتماد به نفس چیست؟
- ۳۴ ..... هدف اعتماد به نفس
- ۳۵ ..... چه وقت شروع کنیم؟
- ۳۶ ..... نفکیک کودک از عمل او
- ۳۷ ..... تساوی
- ۳۷ ..... کاربرد استرس
- ۳۹ ..... فصل دوم. جوهر استعاره
- ۳۹ ..... بچه‌ها و داستان
- ۴۰ ..... تناسب با سن مخاطب
- ۴۴ ..... خشونت در افسانه‌ها
- ۴۵ ..... مزایای قصه‌گویی، برای خود والدین
- ۴۶ ..... کاربرد استعاره در روان‌درمانی
- ۵۰ ..... تحلیل افسانه‌ها
- ۵۱ ..... تحلیل داستان «سه بچه خوک»
- ۵۲ ..... تحلیل «ملکه زنبورها»
- ۵۴ ..... تحلیل «برادر و خواهر»
- ۵۷ ..... تمثیل چگونه بر کودکان اثر می‌گذارد؟
- ۵۹ ..... خلق تمثیل تأثیرگذار
- ۶۲ ..... گوش دادن به فرزند خود
- ۶۵ ..... فصل سوم. هنر قصه‌گویی
- ۶۵ ..... یافتن سبک ارتباطی فرزند خود
- ۶۷ ..... حرکت چشم
- ۶۸ ..... چگونه کودک دیداری را تشخیص دهیم
- ۶۹ ..... چگونه کودک شنیداری را تشخیص دهیم
- ۷۰ ..... چگونه کودک حسی - حرکتی را تشخیص دهیم

۷۱	انتخاب واژه متناسب با روش ارتباطی کودک
۷۳	ایجاد حسن تفاهم
۷۴	ارتباط غیرکلامی
۷۴	پذیرش
۷۵	تمرین های وانهادگی
۷۶	روش های قصه گویی
۷۷	تعویض جای چوب (تغییر شکل دادن)
۸۰	آموزش غیرمستقیم
۸۱	مکت و نشانه گذاری
۸۲	موجزگویی
۸۳	چگونه از صدای خود استفاده کنید
۸۵	فصل چهارم. استعاره های فعال
۸۵	استعاره های عملی
۸۸	پیشرفت بینایی
۹۰	پیشرفت شنوایی
۹۱	پیشرفت بساوایی
۹۲	حس تعادلی
۹۳	ترکیب حواس بینایی و شنوایی و لامسه
۹۷	کمک به کودکان از طریق نقاشی و رنگ آمیزی
۹۹	نمایش های عروسکی
۱۰۳	فصل پنجم. سوالات متداول در مورد قصه گویی
۱۱۲	بخش دوم: نمونه داستان ها
۱۱۵	فصل ششم. داستان هایی برای کمک به حل مشکلات معمول
۱۱۶	شب ادراری
۱۲۰	ترس و نگرانی
۱۲۳	ناخن جویدن

۱۲۵	..... انگشت مکیدن
۱۲۸	..... استرس
۱۳۰	..... مرگ
۱۳۵	..... فصل هفتم. داستان‌هایی برای بهبود ارتباط کودکان
۱۳۷	..... پرخاشگری
۱۴۳	..... رقابت با نوزاد جدید
۱۴۶	..... مهربانی و شفقت
۱۵۶	..... همکاری
۱۶۲	..... اعتدال
۱۶۳	..... سخاوت و بخشندگی
۱۷۴	..... پیشداوری نکردن درباره دیگران از روی ظاهر آنها
۱۸۱	..... راستگویی
۱۸۴	..... تسلط بر خویشتن
۱۸۵	..... احترام به بزرگترها
۱۸۹	..... فصل هشتم. داستان‌هایی برای تشویق رشد درونی کودکان
۱۹۰	..... رضایت خاطر و شادمانی
۱۹۹	..... خودباوری
۲۰۴	..... بردباری و پشتکار
۲۰۹	..... نتیجه
۲۱۱	..... منابع و مآخذ

فهرست داستان‌ها

۲۰۵	..... انگشتر آرزو (بردباری و پشتکار؛ سن: ۱۰ - ۷ سال)
۲۰۴	..... پدر و پسر (خودباوری؛ سن: ۱۰ - ۷ سال)
۱۶۱	..... پیامبر و قاشق‌های بلند (همکاری؛ سن: ۱۲ - ۹ سال)
۱۸۶	..... پیرمرد و ظرف غذای سگ (احترام به بزرگترها؛ سن: ۱۲ - ۹ سال)
۱۵۹	..... تنها ساعت شهر (همکاری؛ سن: ۱۱ - ۸ سال)

- ۱۲۲ ..... جغد سفید (ترس و نگرانی ؛ سن: ۸ - ۵ سال).
- ۱۷۸ ..... جوجه اردک زشت (پیشداوری نکردن درباره دیگران از روی ظاهر آنها؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۷۵ ..... چتر آفتابگیر (پیشداوری نکردن درباره دیگران از روی ظاهر آنها؛ سن: ۱۱-۸ سال).
- ۱۷۱ ..... چوب جابوپی (سخاوت و بخشندگی ؛ سن: ۱۱-۸ سال).
- ۱۸۲ ..... چوپان دروغگو (راستگویی؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۲۴ ..... خرگوش کوچولو (ناخن جویدن ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۶۴ ..... درخت شگفت‌انگیز (سخاوت و بخشندگی ؛ سن: ۱۱-۸ سال).
- ۱۳۳ ..... زمانی که همه به آن می‌رسند (مرگ ؛ سن: ۸-۵ سال).
- ۱۹۷ ..... سنگتراش (رضایت خاطر و شادمانی ؛ سن: ۱۲-۱۰ سال).
- ۱۴۷ ..... شاهزاده خوشبخت (مهربانی و شفقت ؛ سن: ۱۱-۸ سال).
- ۷۹ ..... شاهزاده عصبانی (سن: ۸-۵ سال).
- ۱۲۶ ..... شلپا شلپا شلپا! (انگشت مکیدن؛ سن: ۸-۵ سال).
- ۱۶۷ ..... شلغم غول آسا (سخاوت و بخشندگی ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۱۸ ..... شیر آبی که چکه می‌کرد (شب ادراری ؛ سن: ۶ سال).
- ۱۶۸ ..... غول خودخواه (سخاوت و بخشندگی ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۳۱ ..... فینگیلی‌ها (مرگ ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۵۶ ..... قبای آدم سعادت‌مند (مهربانی و شفقت؛ سن: ۱۲-۹ سال).
- ۱۹۰ ..... قطار کوچک و خط راه آهن (رضایت خاطر و شادمانی؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۴۱ ..... گربه عصبانی (پرخاشگری ؛ سن: ۸-۵ سال).
- ۱۸۴ ..... لاک پشت پرحرف (تسلط بر خویشان؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۲۰۰ ..... لباس نوی امپراتور (خودباوری ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۶۲ ..... موعظه (اعتدال؛ سن: ۱۲-۹ سال).
- ۱۴۴ ..... میمونی به نام جو (رقابت با نوزاد جدید ؛ سن: ۶-۴ سال).
- ۱۵۳ ..... ننه سرما (مهربانی و شفقت ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۹۲ ..... هانس خوش شانس (رضایت خاطر و شادمانی ؛ سن: ۱۰-۷ سال).
- ۱۵۸ ..... یک دسته چوب (همکاری؛ سن: ۱۱-۸ سال).

سپاسگزاری

از کاتوشا پورتی مور^۱، به خاطر ابرو و بیسنتهاهای ارزشمندش تشکر می‌کنم. همچنین از مری لوئیز لوندبری، اولاز برن^۲، ماریان اولسون^۳ و آنیکا کریستین سن^۴ سپاسگزارم. نظریات آنها دلگرمی بزرگی بود.

عشق و عواطف قلبی‌ام نثار همسر، اینگرید روشن^۵، نه تنها برای کمک در نمونه‌خوانی دست نوشته، بلکه به خاطر بردباریش در ساعت‌های بسیار زیادی که مشغول نوشتن بودم. ژولیت مابی^۶ از انتشارات Oneworld نیز، که با مهارت و پراستاریش این دست نوشته را به کتابی بدل ساخت، شایسته سپاس ویژه است. سپاس دیگر من از خاطره پدروم عبدالکریم روشن است که قطعاً از اینکه بداند نهال عشق به داستان که او در دل من کاشت به ثمر نشسته است، شادمان می‌شود. مادرم، پری روشن نیز به خاطر مشارکتش در قصه‌گویی که دانایی و حکمتش را فراموش ناشدنی ساخت، سزاوار تقدیری خاص است.

1. Katoosha Pourteymour

2. Ulla Osborne

3. Marianne Olsson

4. Annika Kristensson

5. Ingrid Rowshan

6. Juliet Mabey

پیشگفتار

کتاب قصه‌گویی صرفاً کتابی در باب داستان و داستان گفتن نیست، بلکه بالاتر از آن تالیفی با ارزش درباره هنر پرورش فرزند است. نویسنده قصه‌گویی را یک مرحله پیشتر برده و آن را به ابزاری آموزشی و تربیتی تبدیل کرده است که با آن فضیلت‌هایی چون صبوری، بخشندگی، خودباوری، مشارکت و بسیاری دیگر را می‌توان به بچه‌ها آموخت. او نشان می‌دهد که چگونه می‌توان تمثیل و استعاره را به عنوان روشی درمانی برای بسیاری از مشکلات معمول، نظیر پرخاشگری، شب‌ادراری، ناخن جویدن، مکیدن انگشت، ترس و دعوای میان خواهران و برادران به کار برد.

در زمانه‌ای که شاهد تأکید بر مادیگرایی هستیم، مطالعه کتابی که بر ابعاد معنوی تربیت فرزندان تأکید می‌کند دلگرم‌کننده و روحیه‌بخش است. به عقیده

نویسنده، والدین مسئول‌اند هم نیازهای مادی و هم نیازهای معنوی فرزندان را برآورند و کتاب قصه‌گویی راهنمایی عملی و کارآمد است برای اینکه در راه این وظیفه بسیار مهم قدم بگذاریم.

نویسنده در این کتاب، چستی تمثیل و چگونگی استفاده از آن را در درمان شرح می‌دهد و روشن می‌سازد که تمثیل، در سطوح خودآگاه و ناخودآگاه، چگونه عمل می‌کند. علاوه بر این، شیوه خلق عملی داستان، اجزای سازنده و نحوه تعریف کردن آن به تفصیل توصیف شده است.

من هم مانند بسیاری از کارشناسان که در کار اصلاح و درمان کودکان هستند دریافته‌ام که برای گفتگو درباره مسائل و مشکلات بچه‌ها باید از روش‌های غیرمستقیم برای ارتباط استفاده شود. داستان‌گویی راهی بسیار مؤثر برای ایجاد چنین ارتباطی است، به ویژه وقتی با مایش عروسی همراه شود. همچنین وقتی کسی بخواهد به بچه‌ها پیام یا آموزشی بدهد، تمثیل به نحو جالبی کارایی دارد.

آرتور روشن روان‌درمانگر و دانش‌آموخته دانشگاه واترلوی کانادا است. او استاد مدعو بین‌المللی است و پیش از این کتابی درباره مدیریت استرس منتشر کرده است. امتیاز بسیار مهم این کتاب خاص، آن است که نویسنده پدر دختری خردسال و فرزند یک قصه‌گو است. «قصه‌گویی» برای هر کس که بخواهد با کودکان ارتباط برقرار کند، موهبت گرانبهایی است. البته، مشخص‌ترین گروه مخاطبان آن والدین هستند، اما حتی پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها، معلم‌ها و بقیه افراد حرفه‌ای نیز می‌توانند از تریبی با بچه‌ها سر و کار دارند، از خواندن چنین اثری بهره‌ها خواهند برد.

دکتر مری تونیز آرتور

مدیر مرکز توانبخشی صلیب سرخ

گروه کودک و خانواده

مالمو^۲ سوئد

دیباچه

به کودکی که از تاریکی می ترسد چگونه کمک می کنید؟ به کودکی که اسباب بازی را به بچه های دیگر نمی دهد چگونه آموزش می دهید؟ مرگ عزیزان را چگونه برای کودک توضیح می دهید؟ چه می کنید که بچه ها به حرفتان گوش بدهند؟ ارتباط مؤثر یکی از مهمترین مهارت های پرورش فرزند است. ارتباط به خودی خود یک رشته درگیری بین بزرگسالان ایجاد می کند. اما وقتی بزرگسالان می خواهند با کودکان ارتباط برقرار کنند، این درگیری ها به مراتب شدیدتر است. من به عنوان روان درمانگر درباره هیپنوتیزم، گروه درمانی و مهارت های ارتباط، مطالعه کرده بودم. وقتی خودم پدر شدم، تصمیم گرفتم درباره کودکی و تربیت فرزند بیشتر بدانم. تحقیقاتم، مرا به آثار میلتن اریکسون^۱ هدایت کرد، که به ویژه به خاطر

---

1. Milton Erickson

کارهای هیپنوتیزم درمانی مشهور است. او همچنین برای کمک به بیماران خود از داستان‌ها و تمثیل‌های درمانی استفاده می‌کرد. من تقریباً مو به مو تمامی گزارش‌های او را دربارهٔ جلسات درمانی‌ای که با کودکان ترتیب داده بود خواندم. او در این جلسات از تمثیل و داستان برای کمک به حل مشکلات کودکان استفاده می‌کرد. بعدها به کتاب کاربردهای افسونگری از برونو بتلهایم^۱ برخوردیم که خواننده را به سفری اکتشافی و جالب در نمادها و معانی پنهان افسانه‌ها می‌برد. در آن مرحله، عشق به قصه و قصه‌گویی که از دوران کودکی در من پنهان بود دوباره زنده شد.

شروع کردم به خواندن صدها داستان عامیانه، تمثیل، افسانه و قصه از سراسر دنیا. این قصه‌ها نه تنها مرا در نگارش کتاب حاضر یاری کرد، بلکه خاطرات لذتبخش کودکی را هم به یادم آورد. زمانی که پیرنگ مسحورکننده داستان، مرا به سرزمینهای شگفت و خیال‌انگیز می‌برد دوباره کودک می‌شدم. برای من این تماس با «کودک درون»، خود تجربه‌ای شفا بخش بود.

امیدوارم که کتاب حاضر شما را به گفتن داستان (داستان‌های بیشتری) برای فرزندانان ترغیب کند. داستان‌ها و تمثیل‌ها، می‌توانند ناشیگری زبان روزمره را در مواردی که می‌کوشیم چیزی را به شیوهٔ منطقی، یعنی به روش نیمکرهٔ چپ مغز آموزش دهیم، جبران کنند. می‌گویند روزی اینشتین^۲ به مادری برخورد که از او راهنمایی می‌خواست. مادر شکوه می‌کرد که پسرش در یادگیری علوم چندان موفق نیست. دانشمند بزرگ در جواب گفت: «برایش قصه بگویند» مادر گفت: «ولی آقا او درس علومش خوب نیست». اینشتین توصیه‌اش را تکرار کرد: «برای او قصه بگویند».

در راهی طولانی، هر لحظه یک قدم برداشتن بهترین کار است.

ضربالمثل چینی

پسر یک قصه گو

من در حدود هفت سالگی به قصه علاقه مند شدم. به یاد دارم وقتی پدرم از کار برمی گشت به اصرار ما بچه ها، برایمان قصه می گفت. چیزهایی که تعریف می کرد صرفاً قصه نبود، بلکه درهایی بود که ما را به دنیایی جادویی می برد؛ دنیایی ساخته پدرم، برای سرگرم کردن ما. من و خواهر کوچکترم با حیرت می نشستیم و به قصه گو که پرده از دنیایی خیالی و شگفت انگیز برمی داشت چشم می دوختیم.

به یاد می آورم که پدرم چطور در ذهن ما نمایشی را با جزئیات رنگارنگش به تصویر می کشید. او صدایش را بالا و پایین می برد. لحنش را عوض می کرد، با چهره اش حالتها را نشان می داد، دستانش را به حرکت در می آورد و خیلی کارهای دیگری می کرد تا جهانی از داستان خلق کند. برخلاف سینما، که اساساً چشم و گوش را

سرگرم می‌کند، پدر می‌توانست فیلمی را در ذهن ما نشان دهد. هر یک از ما در ذهن، فیلم شخصی خود را با رنگ و شکل و اندازه مورد پسند خلق می‌کرد. یکبار از معلمی شنیدم که می‌گفت: «فیلم، تصاویر را در چشم انسان می‌نشانند، ولی قصه تصویر را به ذهن ما می‌کند!» تا به حال سخنی درست‌تر از این درباره تفاوت قصه‌گویی و فیلم گفته نشده است.

تعریف کردن اصل یک افسانه برای کودک، از نسخه کارتون هالیوودی آن آموزشی‌تر است. وقتی داستان از طریق فیلم یا کارتون تعریف می‌شود، بچه‌ها تقریباً هیچ امکانی برای به کارگیری تخیل خود ندارند. کارتون تخیل بچه‌ها را به کار نمی‌اندازد، زیرا رنگ، اندازه، شکل و صدا از قبل برایشان مشخص شده، اما وقتی گفته شود «آنها در قلعه‌های زیبارنگی می‌کردند.....»، هر کودکی تجربه‌ای متفاوت و خاص از این جمله خواهد داشت و در خیال خود قلعه‌های متفاوت خواهد ساخت.

نمایش‌های تک نفره پدرم حقیقتاً شامکارهایی بودند از سنتی گفتاری که امروزه در حال محو شدن است. بعدها وقتی تلویزیون به خانه‌مان وارد شد، تاثیر پدر ورشکست شد! تلویزیون تماشاگران با وفای او را ربوده بود. یادم می‌آید که پدر وقتی به خانه می‌آمد و می‌دید که میخکوب تلویزیون شده‌ایم، چقدر ناراحت می‌شد. ما تقریباً معتاد به کارتون شده بودیم؛ کارتون‌هایی که مثلاً گربه‌ای خشمگین به دنبال موش لاغری بود تا تلافی وقتی را که موش پیانو را روی سرش انداخته بود در بیاورد. یا گربه‌ای که از تعقیب موشی مردنی چنان درمانده می‌شد که نومیدانه هفت‌بار می‌کشید، لوله تفنگ را روی شقیقه‌اش می‌گذاشت و ماشه را می‌کشید. این صحنه‌ها شاید ما را به خنده می‌انداخت، اما بعید بود تخیلمان را پرورش دهد یا به ما درسی بیاموزد.

هر چه بزرگتر می‌شدیم، داستان‌های پدر هم پیچیده‌تر می‌شد. قصه‌های او درس‌های ارزشمندی به ما می‌آموخت. وقتی که دیگر بزرگتر از آن بودیم که داستان‌ها را برایمان نمایش بدهد، قصه‌هایی تعریف می‌کرد که برای مخاطبان بزرگسال مناسب بود. یکی از شخصیت‌های مورد علاقه من ملانصرالدین بود که

ماجراهای زیادی را به او نسبت می‌دهند. ملا واعظی بود که سوار بر الاغش به روستاها و شهرها سفر می‌کرد و در فرهنگ عامه فارسی شخصیتی محبوب شده بود. به تدریج مردم ملا را وسیله‌ای کردند برای اینکه حرف‌های خودشان را از دهان او بزنند. حرف‌هایی که آداب اجتماعی را زیر پا می‌گذاشت و ملا اصلاً آنها را بر زبان نیاورده بود. اگر چه ملانصرالدین صرفاً اسطوره‌ای در ادبیات عامیانه فارسی بود، ولی برای بعضی از متفکران به صورت الگویی در آمد. در قرن دوازدهم، شاعر و حکیمی به نام بهلول، تبدیل به ملایی حی و حاضر شد. بهلول به همه باورانده بود که دیوانه است. در پناه این نقش، او می‌توانست رفتاری فردی و اجتماعی را بی‌آنکه از تعقیب و آزار بترسد، آزادانه به نقد بکشد.

بعدها وقتی روانشناسی خواندم فهمیدم که قدرت داستان چقدر می‌تواند زیاد باشد. کتاب‌های فراوانی را درباره تأثیر درمانی استعاره، داستان و افسانه مطالعه کردم. گزارش‌های بسیاری از محققان و روانشناسان کلینیکی نشان می‌دهد که با خواندن داستان برای مراجعان خود (کودکان و بزرگسالان) به چه نتایج حیرت‌انگیزی رسیده‌اند. با مطالعه درباره سار و کار روانشناختی‌ای که در داستان و استعاره دخیل است، به تدریج دریچه‌ای به دنیایی جدید پیش‌چشمانم گشوده شد و فهمیدم داستان‌های مناسب نه تنها می‌توانند جلسه درمان را مفرح و لذت‌بخش کنند، بلکه باعث تسریع فرایند درمان نیز می‌شوند.

میریام وایتفیلد^۱ در کتاب *افسانه‌ها، چرا، چگونه، چه وقت*، می‌نویسد: بیشتر افسانه‌ها به‌طور نمادین بازگو کننده آنند که بشر پیش از بازگشت به سوی خداوند، چگونه باید مراحل مختلف زندگی سرشار از امتحان را بگذراند. تفسیر وایتفیلد مرا به یاد داستان جالبی به نام «مجمع مرغان» انداخت که عارف و شاعر بزرگ ایرانی، فریدالدین عطار^۲ در کتاب «منطق‌الطیر» آن را سروده است. مجمع مرغان حکایت

1. Miriam Whitfield

۲. مؤلف به اشتباه داستان سیمرغ و هفت شهر عشق را به مولوی نسبت می‌دهد، [ویراستار].

سفر گروه بزرگی از پرنندگان است که به دنبال مراد خود به سوی کوه قاف می‌روند. این سفر طولانی و بسیار سخت است، زیرا برای رسیدن به هدف خود، باید از هفت وادی بگذرند. بعد از پشت سر گذاشتن وادی‌های طلب، عشق، معرفت، استغنا، توحید، حیرت و فنا فقط اندکی از پرنده‌ها تشنه و آفتاب سوخته به مقصد نهایی خود در قلّه قاف می‌رسند. در تمنا و استغاثه برای لقای محبوب، ناگهان آینه‌ای در برابرشان پدیدار می‌شود. تصویر خود را در آینه می‌بینند (سی مرغ، سیمرغ) و صدای محبوب را می‌شنوند که آنها را آگاه می‌سازد که خودشان، مراد و مقصد طلب و جستجوی خویش هستند. این یکی از مهمترین تمثیلات صوفیه است: معرفت حق همچون آینه‌ای است که معرفت نفس فرد را باز می‌تاباند.

البته، همهٔ افسانه‌ها حامل پیامی معنوی و عمیق نیستند، ولی تمامی آنها به شخصیت‌هایی خیالی یا واقعی می‌پردازند که در جستجو و طلب چیزی هستند. آنها ضمن گذر از امتحانات که به صورت ناکامی‌ها و ناملایمات درآمده‌اند، می‌آموزند که استعدادها و منابع درونی خویش را به کار ببرند. در اغلب موارد، ساحران یا کاهنان به قهرمان داستان نیروی ویژه‌ای می‌دهند یا قدرت درونی خود آنها را به یادشان می‌آورند. قهرمان باید همچنان که در مسیر دستیابی به هدفش حرکت می‌کند، این نیروها را در جهت حل مشکلات و چالش‌های پیاپی به کار گیرد.

ساختار این کتاب

این کتاب به دو بخش تقسیم شده است. بخش اول به نظریه و «ساز و کار» داستان‌گویی می‌پردازد. در فصل اول دربارهٔ سرشت انسان، چگونگی تکرش پیشینیان دربارهٔ پرورش کودک و اهمیت آموزش در ایجاد اعتماد به نفس کودکان بحث می‌شود. در فصل دوم تأثیرات داستان بر کودکان، استفاده از تمثیل و استعاره در روان‌درمانی و معانی نمادها در افسانه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر همین مبنا، دربارهٔ عناصر داستان‌گویی و خلق تمثیل صحبت می‌شود. در فصل سوم،

اصول ارتباط و چگونگی دقت کردن در نحوه استفاده کودکان از زبان، شرح داده می‌شود تا کودکان را بهتر درک کنیم و فرایندهای یادگیری ناخودآگاه آنها را تسهیل کنیم. در ضمن به توصیف چند ابزار داستان‌گویی که باعث قدرتمندتر شدن تمثیل‌ها می‌شوند، می‌پردازیم، و در فصل چهارم تمریناتی مفید برای ترغیب بچه‌ها در به کارگیری حواسشان ارائه می‌شود. همچنین به کاربرد نقاشی به عنوان ابزاری نیرومند در کمک به کودکان برای درس گرفتن از مشکلات زندگی، صحبت می‌کنیم. بخش اول، با فصل پنجم خاتمه می‌یابد که شامل جواب‌هایی به سؤالات معمول در مورد قصه‌گویی است.

بخش دوم کتاب، بیشتر عملی است و بر حوزه‌های مشکلات خاص کودکان تمرکز می‌کند و نمونه تمثیلات و داستان‌هایی برای هر کدام از آن حوزه‌ها فراهم می‌آورد. در فصل ششم به چندین مشکل رایج درباره استرس می‌پردازیم؛ به ویژه، آنهایی که همراه با نشانگان جسمی هستند. در فصل‌های آخر، یعنی فصل هفتم و فصل هشتم، داستان‌ها و تمثیل‌هایی از سراسر دنیا آورده شده است که به کودکان در کسب فضایل لازم برای توسعه ارتباط مثبت با دیگران و ایجاد قدرت درونی کمک می‌کند.

در خلال این کتاب، اصطلاحات «تمثیل» (استعاره) و «داستان» را به جای یکدیگر به کار برده‌ام. گرچه تفاوت ظریفی بین آن دو است. استعاره کلمه یا عبارتی است که به چیزی متفاوت با معنی تحت‌اللفظی آن کلمه یا عبارت دلالت می‌کند. مثلاً در عبارت «آلبرت پیشی است»، کلمه پیشی استعاره است برای آلبرت و شخصیت او را به صورت استعاره نشان می‌دهد. اما داستان نقل حوادث مختلفی است که به ترتیب خاصی اتفاق می‌افتد. معمولاً یک داستان رشته‌ای از عناصر استعاره‌ای در خود دارد.

بنا به گفته دیوید گوردون^۱، روان‌درمانگری که متخصص در زمینه استعاره است:

تمثیلی که شرط اساسی الگو، یعنی مشابه بودن آن با وضعیت مشکل موجود، را برآورده می‌سازد و راه حلی عملی برای حل مشکل ارائه می‌دهد، نه تنها از نظر درمانی مؤثر است، بلکه ممکن است بسنده و اقتناع‌کننده هم باشد^(۱).

با این، یک استعارهٔ آموزنده چالشی را به نمایش می‌گذارد که مشابه همان مشکلی است که شنونده با آن روبه‌رو شده است و در نتیجه، مخاطب می‌تواند آنها را به هم ارتباط دهد و به صورتی ناخودآگاه راهی خلاق برای حل آن بیابد. گوردون، تعریف استعارهٔ خوب را چنین خلاصه می‌کند که استعاره داستانی است که «در آن روابط و الگوها و شخصیت‌ها مطابق با مشکل موجود تنظیم شده‌اند و... راه حلی برای آن فراهم می‌آورند»^(۲).

این کتاب در درجهٔ اول برای والدین نوشته شده، ولی مربیان و روانشناسان کودک یا افرادی که به طریقی، مسئولیت تعلیم و تربیت کودکان را بر عهده‌دارند، نیز می‌توانند از آن بهره ببرند. این کتاب به خواننده می‌آموزد چگونه برای موقعیت‌های خاص، داستان خلق کند. مثلاً، اگر کودک شما نمی‌خواهد اسباب‌بازی‌هایش را به بچه‌های دیگر بدهد، می‌توانید قصه‌ای دربارهٔ استفادهٔ مشترک، برایش تعریف کنید و می‌توانید شخصیت‌ها و خط داستانی را بیافرینید که منعکس‌کنندهٔ موقعیت و رفتار او باشد. داستان می‌تواند نشان دهد که چگونه تقسیم نکردن اسباب‌بازی‌ها ممکن است فرد دیگر را ناراحت کند، سپس داستان راه حلی ارائه می‌دهد.

این کتاب، کتابی کاربردی است. چندین بار آن را بخوانید و زیر قسمت‌های مهم و لازم خط بکشید و تمرین کنید تا حداکثر بهره‌را از آن ببرید.

هشدار

قصد این کتاب، آن نیست که به شما بیاموزد چگونه درمان کودکان را تمرین کنید. اگر کودک شما، مشکل رفتاری یا احساسی دارد با یک متخصص مجرب مشورت کنید. هدف این کتاب، آن است که به شما آموزش دهد چگونه تمثیل‌ها و داستان‌هایی آموزشی خلق کنید که برای کمک به کودکان در کنار آمدن با مشکلاتشان کمک کند.